

Azərbaycanda insan haqlarının reallaşmasının spesifik xüsusiyyətləri

Avroatlantik məkana inteqrasiya yolu tutmuş müstəqil Azərbaycan son illərdə hüquq və azadlıqlarının təminatı sahəsində qazandığı uğurlarla sivil Qərbdə dəyərlərinə sadiqliyini sübuta yetirmişdir. Ötən illərdə respublikamızda insanların azad və təhlükəsiz yaşaması, dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində çox ciddi tədbirlər həyata keçirilmişdir. Azərbaycanda demokratik cəmiyyətin formalaşdırılması üçün hər cür şərait yaradılmış, çoxpartiyalı sistem əsasında demokratik parlament seçkiləri keçirilmiş, siyasi plüralizm, şəxsiyyət, söz, mətbuat, vicdan azadlığı, insan hüquqlarının müdafiəsi və qanunun aliliyi prinsipləri bərqərar olmuşdur.

Sistemli şəkildə həyata keçirilən köklü sosial-iqtisadi və hüquqi islahatların sayəsində insana qayğı, şəxsiyyət və insan ləyaqətinə hörmət amili dayanır. Azərbaycan insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla, o cümlədən, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığı ilə əməkdaşlığı yüksək qiymətləndirir və münasibətlərin daha da inkişafına çalışır.

Azərbaycanda hüquqi dövlət və demokratik cəmiyyətin qurulması məqsədi hələ 1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul edilən Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktında öz əksini tapmışdır. Qarşıya qoyulmuş bu hədəf o illərdə çox yaxın və asan görünmürdü. Yeni yaranmış dövlətimiz özünü Azərbaycan Demokratik Respublikasının davamçısı elan etməklə bərabər, siyasi və iqtisadi münasibətlərin fundamental prinsiplərini - bütün təbii sərvətlərin xalqa mənsub olmasını, mülkiyyətin bütün formalarının bərabərliyini, vətəndaşların seçki hüququnun, çoxpartiyalılıq sisteminin təminatını, insan hüquq və azadlıqlarının ümumi prinsiplərini rəsmən elan etmişdi.

Müstəqilliyimizin ilk illərində bir sıra obyektiv və subyektiv səbəblər üzündən Azərbaycanda bu sahədə demək olar ki, əsaslı irəliləyiş baş verməmişdir. 90-cı illərin əvvəllərində ölkədə yaşanan siyasi kataklizmlər, vətəndaş qarşıdurması, siyasi kaos və özbaşınalıq, iqtisadi tənəzzül, təcrübəsizlik, eyni zamanda, yeni cəmiyyətin tələblərinə uyğun qanunların olmaması kimi neqativ amillər öz məni təsirini göstərmişdir. Respublikamızın demokratik inkişaf, hüquqi dövlət və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu istiqamətində qazandığı böyük nailiyyətlər isə, məhz Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən formalaşdırılmış möhkəm təmələ əsaslanır.

1993-cü ilin iyununda dünya şöhrətli ictimai-siyasi xadim, Ulu Öndər Heydər Əliyevin xalqın tələbi ilə Azərbaycanın siyasi hakimiyyət rəhbərliyinə qayıdışından sonra ölkədə qanunçuluğun və hüquq qaydalarının bərpası istiqamətində kompleks tədbirlər həyata keçirilməsi prosesi geniş vüsət aldı. Ümummilli Lider Heydər Əliyev hakimiyyətə qayıdışından sonra hüquqi dövlət quruculuğunu ilk gündən həyata keçirdiyi siyasətin üstün istiqaməti kimi önə çəkmişdir. "Biz Azərbaycanda demokratik respublika quraraq, sivilizasiyalararası cəmiyyət uğrunda mübarizə

apararaq ümumdünyəvi və bəşəri dəyərlərin hamısından istifadə etməliyik. Biz çalışmalıyıq ki, Azərbaycan uzun illərdən sonra müstəqilliyinə getdiyi dövəmdə bütün dünyaya öz tarixi nailiyyətlərini və milli ənənələrini nümayiş etdirə bilsin. Güman edirəm ki, Azərbaycan xalqının bu barədə həm tarixi, həm müasir potensialı olduqca böyükdür. Bunların hamısından istifadə olunarsa, Azərbaycan həm tam müstəqil dövlət olacaq, həm də bizim cəmiyyətimiz tam demokratik hüquqi və ümumbəşəri dəyərlərin əsasında qurulan demokratik bir cəmiyyət olacaq" deyən Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 1993-cü ilin iyulunda hakimiyyətə gəlişindən sonra ölkəmizdə hüquqi dövlət quruculuğu istiqamətində kompleks, ardıcıl, məqsədyönlü və konkret strategiyaya əsaslanan islahatların həyata keçirilməsinə start verilmişdir.

Ümummilli Liderin ölkədə hüquq qaydalarının möhkəmləndirilməsi istiqamətində ilk addımlarından biri, məhz 9 avqust 1994-cü il

səhhəti və mülkiyyət hüquqları əleyhinə yönəldilən və əsasən, mütəşəkkil cinayətkar dəstələr, qanunsuz silahlı birləşmələr və digər cinayətkar ünsürlər tərəfindən törədilən cinayətlərin, o cümlədən, terror aktları, tərribat, qəsdən adamöldürmə, banditizm, silahın, döyüş sursatının və partlayıcı maddələrin talanması və digər yollarla ələ keçirilməsi kimi, narkotik maddələrlə bağlı cinayətlərin, maliyyə-kredit fırıldaqlarının və iqtisadi xarakterli sair cinayətlərin çoxalması müşahidə olunur. Cəmiyyətdə rüşvətçorluq və korrupsiya kimi cinayətlərin geniş yayılması xüsusi narahatlıq doğurur və bir sıra vətəndaşlar, o cümlədən, vəzifəli şəxslər bu faktları adi hal hesab edirlər.

Bir çox məqamlarda cinayətlərin üstünün açılması üçün zəruri hərəkətləri hüquq-mühafizə orqanlarının lazımi çəvikliklə, qanunla müəyyən edilmiş formalarda və vaxtında yerinə yetirilməməsi, qanunun nəzərdə tutduğu məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqində səhvlərə yol verməsi, öz səlahiyyətlərindən təsiri istifadə etməməsi əhalinin haqlı narazılığına səbəb olmuşdur".

Respublikada cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi zəruriliyi ilə əsaslandırılan Fərmanda aidiyyəti hüquq-mühafizə orqanlarının, o cümlədən, dövlət qurumlarının qarşısına aşağıdakı mühüm vəzifələr qoyulurdu:

1. Hüquq-mühafizə orqanları-

Azərbaycanda hüquqi dövlət və demokratik cəmiyyətin qurulması məqsədi hələ 1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul edilən Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktında öz əksini tapmışdır. Qarşıya qoyulmuş bu hədəf o illərdə çox yaxın və asan görünmürdü. Yeni yaranmış dövlətimiz özünü Azərbaycan Demokratik Respublikasının davamçısı elan etməklə bərabər, siyasi və iqtisadi münasibətlərin fundamental prinsiplərini - bütün təbii sərvətlərin xalqa mənsub olmasını, mülkiyyətin bütün formalarının bərabərliyini, vətəndaşların seçki hüququnun, çoxpartiyalılıq sisteminin təminatını, insan hüquq və azadlıqlarının ümumi prinsiplərini rəsmən elan etmişdi.

tarixli "Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi haqqında" Fərman olmuşdur. Həmin Fərmanla cinayətkarlığa qarşı mübarizə tədbirləri daha da gücləndirilmiş, hüquq-mühafizə orqanlarının bu istiqamətdə uzunmüddətli dövr üçün fəaliyyət proqramı müəyyənləşdirilmişdir. O dövr üçün səciyyəvi olan bir sıra neqativ hallar Fərmanda geniş əksini tapmış, onların aradan qaldırılması üçün daxili işlər, milli təhlükəsizlik və prokurorluq orqanlarının qarşısına mühüm vəzifələr qoyulmuş, habelə, cinayətkarlıqla mübarizənin təkmilləşdirilməsi məqsədilə yeni strukturların yaradılmasının vacibliyi önə çəkilmişdir.

Fərmanın preambula hissəsində göstərilirdi: "Son vaxtlar dövlətin iqtisadi-siyasi əsaslarının təhlükəsizliyi, vətəndaşların həyatı,

nin rəhbərlərinə tapşırılsın ki, idarə, təşkilat və müəssisələrdə rüşvətçorluq faktlarının aşkar edilməsi, belə hallara yol vermiş vəzifəli şəxslərin qanuna müvafiq surətdə cəzalandırılması, rüşvətçorluq faktlarının qarşısının alınması üçün təsirli tədbirlər görsünlər, Azərbaycan Respublikasının məhkəmələrinə təklif edilsin ki, rüşvətçorluq faktları ilə bağlı açıq və səyyar məhkəmə prosesləri təşkil etsinlər.

2. Ədliyyə, daxili işlər, milli təhlükəsizlik nazirliklərinə, Respublika Prokurorluğuna tapşırılsın və Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinə təklif edilsin ki, bir ay ərzində, respublikada cinayətkarlığa qarşı mübarizə üzrə Dövlət Proqramının layihəsini işləyib, hazırlasınlar və Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etsinlər.

3. Prokurorluq, istintaq və təh-

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KİVDİF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

ne olan və ya bundan yayınan şəxslər barəsində qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş tədbirlər görsünlər.

5. Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu, müdafiə, daxili işlər və milli təhlükəsizlik nazirlikləri silah və hərbi sursat saxlayan bütün təşkilatlarda onların inventarlaşdırılmasını aparsınlar və nəticələrindən asılı olaraq qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş tədbirlər görməklə, iki ay müddətində görülmüş iş üzrə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versinlər.

6. Daxili işlər və milli təhlükəsizlik nazirliklərinə tapşırılsın ki, ağır cinayətlərin qarşısının alınması və üstünün açılması üçün əməliyyat-axtarış fəaliyyəti üzrə xidmət sahələrinin işini əsaslı şəkildə yaxşılaşdırmaq məqsədi ilə kompleks tədbirlərin hazırlanmasını və həyata keçirilməsini təmin etsinlər və iki ay müddətində görülmüş tədbirlər barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versinlər.

7. Daxili İşlər Nazirliyinin tərkibində mütəşəkkil cinayətkarlığa, terrorizmə və banditizmə qarşı mübarizə idarəsi yaradılsın. Daxili işlər naziri həmin idarənin təşkili və normal fəaliyyəti üçün zəruri tədbirləri daxili ehtiyatlar hesabına həyata keçirməklə, on gün ərzində, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versinlər.

Vahid Ömərov,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru